

etiam vtile et iucundum. *Diuisio nihil contineat obscuritatis, adeoque termini euitentur, nihil significantes.* 3) *Tot membra diuidentia constituantur, quor ipsa rei diuisae natura suppeditat.* 4) *Hinc neque superstitiose nimis inhaerendum dichotomiis cum Ramistis, neque numerus membrorum diuidentium est nimium multiplicandus.* Idem enim, inquit SENECA, vitij habet nimis, quod nulla diuisio. 5) *Diuisio non faciat saltum.* Hinc 6) *cauendum maxime est, ne, si membra contradictorie opposita opponantur, deinceps loco termini negatiui substituaturs terminus positius, non perfecte aequipollens.* Contra hanc regulam peccant illi, qui omne ens distinguunt in *materiale et spiritum.* Debeant enim termino τ s *materialis* opponere τ o *immateriale.* Sed loco huius termini negatiui substituantur terminum affirmatiuum *spiritus*, qui tamen termino negatiuo *immaterialis* non perfecte aequipollet. Non enim omne immateriale est spiritus, id quod vberius commonstratur in *Metaphysicis.* Ceterum rationes harum regularum speciatim in praelectionibus sumus enumeraturi.

*****

CAPVT V.

DE

IVDICIIS ET PROPOSITIONIBVS.

§. 185.

CVM mens nostra coniungit duas ideas, aut eadem separat, *iudicare* dicitur. *Iudicium* itaque, pro secunda mentis operatione sumtum, est nihil aliud, quam idearum coniunctio, vel separatio. Ideas autem secum inuicem *iungimus*, si, vnam ideam alteri conuenire cogitamus, eademque *separamus*, si vnam ideam alteri non conuenire, seu repugnare, cogitamus.

Hactenus actum de prima mentis operatione, de simplici, scilicet, apprehensione siue de nuda idearum formatione. Quia
vero

vero non modo res nobis simpliciter repraesentamus, sed ideas formatas quoque inter se ita conferimus, vt videamus, num duae ideae inter se conueniant et non conueniant, et praeterea, percepto vero ambarum idearum nexu, illas inter se coniungimus; ordinis ratio exigit, vt nunc hac idearum combinationem, vel separationem, exponamus.

§. 186. Vt vero definitio iudicii clarior euadat, exemplum luculentius adferemus. Si e. gr. mens iudicat, Deum esse aeternum; tum 1) ideam *Dei* cum idea *aeterni* confert, vt perspiciat, num duae hae ideae inter se conueniant, an non? 2) quando mens vtriusque ideae conuenientiam animaduertit; has duas ita inter se coniungit, vt statuatur, Deum esse aeternum.

§. 187. Iudicium, verbis expressum, dicitur, *propositio*, vel *enunciatio*. A CICERONE et RAMO vocatur *axioma*.

§. 118. *Affirmare* dicimur, si vnam ideam alteri conuenire significamus, siue, si vnam ideam alteri tribuimus. *Negamus* autem, si vnam notionem alteri repugnare indicamus, siue, si vnam notionem ab altera remouemus.

E. gr. Si significas, ideam *aeterni* conuenire ideae *Dei*; tunc affirmas, Deum esse aeternum. Si vero ideam *aeterni* ideae *mundi* repugnare indicas; negas, mundum esse aeternum.

§. 189. *Ex quo patet, omne iudicium esse vel affirmatiuum, vel negatiuum. Demonstr.* Cum omne iudicium consistat in idearum coniunctione vel separatione (§. 185.) ideas autem tum coniungamus et separemus, cum, vnam alteri conuenire, cogitamus, vel minus (§. 185.): consequens est, vt in omni iudicio vel ideam vnam alteri conuenire, vel non conuenire, cogite-

gitemus. In illo casu affirmas, in hoc negas (§. 188.).
E. omne iudicium est vel affirmatiuum, et negatiuum.

§. 190. In omni iudicio debet adesse res, de qua affirmatur, vel negatur, et debet quoque adesse aliquid, quod affirmatur et negatur. Demonstr. Cum in omni iudicio coniungamus vel separemus ideas (§. 185.); coniungere autem ideas tum demum dicamur, cum vnam ideam alteri conuenire cogitamus (§. 185.), siue, quod idem est, cum vnam ideam alteri tribuamus, et ideas separemus, cum vnam alteri repugnare cogitemus, siue, quod idem est, cum vnam ideam ab altera remoueamus: consequens est, vt in omni iudicio debeat aliquid adesse, cui vel tribuatur notio altera, vel abs quo remoueatur eadem. E. in omni iudicio debet adesse aliquid, de quo aliquid affirmetur, vel negetur (§. 188.). Porro cum vnum alteri tribuere nequeas, vel ab eodem remouere, nisi quid adsit, quod tribuas, aut remoueas; euidens est, in omni quoque iudicio debere aliquid adesse, quod affirmetur, vel negetur (§. 188.).

§. 191. Illud, de quo aliquid vel affirmatur, vel negatur, dicitur *subiectum*; id vero, quod affirmatur, vel negatur, appellatur *praedicatum*.

§. 192. Vt adeo nunc intelligas, in omni iudicio debere adesse subiectum et praedicatum (§. 190. 191.); et quia omnis propositio siue enunciatio est iudicium verbis expressum (§. 187.): euidens est, ad omnem quoque propositionem subiectum et praedicatum requiri, siue terminum, quo res ista enunciatur, de qua iudicatur, et terminum, quo determinatur, quid rei vel conueniat, vel non conueniat.

Subie-

Subiecta et praedicata propositionum vocantur quoque *propositionum extrema*, quia ab initio et fine posita propositiones terminant.

§. 193. *Praeter subiectum et praedicatum in omni quoque propositione debet adesse copula. Demonstr.* Quia in omni enunciatione iudicium meum significo (§. 187.): in omni autem iudicio notiones vel coniunguntur, vel separantur, (§. 185.): consequens est, ut in omni propositione voce quadam opus sit, per quam notionum nexus vel separatio indicetur. Vox illa, quae subiectum praedicato coniungit, siue, quae nexum subiecti et praedicati indicat, dicitur *copula*. E. ad omnem propositionem praeter subiectum et praedicatum requiritur copula.

Copula autem siue terminus, qui nexum subiecti et praedicati indicat, est vox *EST*. Cui si particula non praefigitur, indicatur notionum separatio. Ille terminus *EST* aut ponitur expresse nonnumquam aut latet. In illo casu habet *copulam explicitam*, in hoc *implicitam* e. gr. *Deus est aeternus*, copula hic adest explicita, sed, si dicis: *Deus omnia conseruat*, copulam latere vides. Propositio enim resoluti ita debet: *Deus est conseruans omnia*. Copula a veteribus praeterea diuiditur in *copulam secundi adiecti et tertii adiecti*. Illa est, cum terminus *EST* nullum praedicatum post se habet, sed notat tantum rei existentiam, e. gr. *Deus est*. Si vero vox *EST* praedicatum post se habuerit, quod cum subiecto coniungit; dicitur *copula tertii adiecti*, e. gr. *Deus est aeternus*.

§. 194. Quae propositiones expressum subiectum, praedicatum et copulam habent, dicuntur *logicae et perfectae*; *imperfectae* autem dicuntur et *crypticae*, in quibus vel subiectum, vel praedicatum vel copula latent.

Huc referuntur quoque propositiones illae, in quibus nihil de altero vel affirmatur, vel negatur, quamuis nexus vocabulorum grammaticus obseruetur, quae vocantur *non logicae*. Ta-

les sunt propositiones optatiuae, imperatiuae, precariuae, interrogatiuae, exclamariuae, etc.

§. 195. Varias propositionum species triplici illa notissimaque quaestione, *quae? qualis? quanta?* euoluunt philosophi. Ad quaestionem, *quae sit propositio?* respondendum praecipunt, quod sit vel *simplex*, vel *composita*. Ad quaestionem, *qualis est propositio?* respondent, quod sit vel *affirmatiua*, vel *negatiua*. Ad quaestionem denique, *quanta est propositio?* responderi volunt, est vel *uniuersalis*, vel *particularis*, vel *singularis*. De singulis sigillatim et distincte.

§. 196. *Propositio simplex*, quae *categoria* quoque dicitur, est, in qua praedicatum, sine vlla conditione adiecta, de subiecto enunciat.

E. gr. Haec propositio: *Deus est aeternus*, est propositio categorica. Sine vlla enim conditione de Deo praedicatum aeterni enunciat. *Propositionem simplicem* vocant quoque illam, quae vnico subiecto, et vnico praedicato constat.

§. 197. *Propositio composita* illa est, in qua vel plura simul subiecta locum habent, vel praedicata.

E. gr. *Deus est aeternus et omnipotens*. *Liberalitas et temperantia sunt virtutes*. Hae propositiones sunt compositae, quia in prima sunt plura praedicata, in altera vero plura subiecta. Ad propositiones compositas referunt: 1) *propositionem hypotheticam*, siue *conditionalem*, 2) *disiunctiuam*, 3) *copulatiuam*. De singulis sigillatim.

§. 198. *Propositio conditionalis* siue *hypothetica* est, in qua praedicatum tribuitur subiecto sub addita aliqua conditione.

E. gr. *Si Deus est ens sapientissimum, eligit optimum*; est propositio hypothetica siue conditionalis. De hac propositione hypothetica duas has obserues regulas. 1) *Conditio nihil ponit in esse*, i. e. quod sub conditione esse dicitur, illud nondum, sine illa adiecta conditione esse, existimandum est. E. gr.

Si

Si Caius diligens est, erit doctus. Si quis inde, omiſſa conditione, inferret; Caius erit doctus; contra hanc regulam peccaret. 2) *Conditio impoſſibilis habet vim negandi.* E. gr. ſi effeceris, vt heri fiat hodie, haeredem te opum mearum inſtituam, i. e. non te inſtituam haeredem. Cel. WOLFIVS recte exiſtimat *Log. Lat. p. 228.* omnes propoſitiones categoricas tacitam hypotheſin inuoluere. Cum enim nihil fit ſine ratione ſufficienti (§. 3.): debet quoque ſemper vel in ſubiectione naturae, vel extra eiusdem naturam deprehendi ratio, cur praedicatum ei vel competat, vel non. Ratio illa, ob quam praedicatum ſubiectione conuenit, dicitur *hypotheſis*, illud autem, quod ob illam rationem ſubiectione tribuitur, dicitur *theſis*. Vnde eſt, vt, *hypotheſin* et *theſin* omni propoſitioni ineſſe, iudicent accuratiores philoſophi. Conf. HEINECCI *Element. Log. p. 39.* E. gr. ſi dixeris, *Deus eſt aeternus*, habes propoſitionem categoricam (§. 196.). Ratio vero debet addeſſe, cur dicas potius, *Deus eſt aeternus*, quam, *Deus non eſt aeternus*.

§. 199. *Propoſitio diſiunctiua* eſt, vbi ex pluribus praedicatis vnum tribuendum eſſe ſubiectione, affirmatur, ſed, quodnam eorum tribui debeat, non determinatur.

Eſt haec definitio Cel. WOLFII in *Log. Lat. p. 282.* Hanc propoſitionis diſiunctiuae definitionem ſequenti illuſtrabimus exemplo. E. gr. ſi quis dixerit: *aut anima eſt ſimplex, aut compoſita*; tunc alterutrum horum praedicatorum animae tribuendam eſt. Quodnam uero tribuendum ſit, non determinatur. Praedicata, quae in propoſitione diſiunctiua ſibi repugnant, dicuntur *membra diſiuncta*. De his propoſitionibus ſequentes notes regulas: 1) *Plena eſſe debet membrorum diſiunctorum enumeratio.* Vnde falſa eſt ſequens propoſitio: *Aut peccatum eſt ens creatum, aut increatum.* Datur enim adhuc ens introductum. 2) *Membra diſiuncta ſibi debent ita eſſe oppoſita, vt ſimul conſiſtere non poſſint.* Falſa hinc eſſet propoſitio: *Actio aut eſt pia aut decora.*

§. 200. *Propoſitio copulatiua* eſt, ſi ſubiectione et praedicatum ita connectuntur, vt vel vtrique ſubiectione ſigillatim poſſit tribui idem praedicatum, vel eidem ſubiectione poſſint tribui ſingula praedicata.

E. gr. *Deus eſt et omnipotens et omniſcius,*

§. 201. Cum propositiones formamus; tunc modum per saepe determinamus, quo, praedicatum subiecto conueniat, vel non conueniat. Quod cum fit, dicuntur propositiones istae *modales*.

Tales modi sunt quatuor: 1) *necesse est*, 2) *contingit*, 3) *possibile est*, 4) *impossibile est*. E. gr. *necesse est, mundum, sole splendente, illustrari*. *Contingit, nonnullos, qui philosophiae operam dant, in Atheismum prolabi*. *Possibile est, Titium aegrotare*. *Impossibile est, ut Scriptura sacra errores nobis tradat*.

§. 202. Propositiones adhuc considerandae sunt *exponibiles*. Sunt autem propositiones *exponibiles* eiusmodi propositiones, quae ob particulas quasdam aliquam inuoluunt difficultatem et multipliciter, ut per aliquot alias propositiones explicari debeant, si illis sua constare debet claritas.

Ad exponibiles referuntur 1) *propositiones exclusivae*, 2) *exceptivae*, 3) *restrictivae*, 4) *comparativae*.

§. 203. *Propositio exclusiua* est, in qua difficultatem et multipliciter sensum adferunt particulae exclusivae.

Sunt autem particulae exclusivae, *solus, vnicus, solum, tantum duntaxat* etc. E. gr. *sola fides iustificat*, est propositio exclusiua. *Exclusiua* est vel exclusi subiecti, vel exclusi praedicati. Illa est, vbi particula exclusiua refertur ad subiectum, e. gr. *sola fides iustificat*. Haec est, in qua particula exclusiua refertur ad praedicatum. E. gr. *Caius tantum calumniari nouit*, i. e. nihil aliud didicit, quam artem calumniandi. De exclusiua notamus hanc regulam: *exclusiua non excludit quoduis, sed tantum opposita* e. gr. si dicimus: *sola fides iustificat*, non excludimus hoc ipso meritum Christi aut gratiam Dei, sed tantum bona opera. Sed haec de exclusiua.

§. 204. *Propositio exceptiua* est, in qua particulae exceptivae difficultatem per sensum multipliciter adferunt.

Sunt

Sunt autem particulae exceptivae: *praeter, nisi, praeterquam, excepto*, etc. E. gr. *Omne ens, praeter Deum, est contingens*, est propositio exceptiva. Quomodo exponantur cum exclusivae, tum exceptivae, in lectionibus ipsis demonstrabitur.

§. 205. *Propositio restrictiva* est, in qua particulae restrictivae multiplicatum sensum ob difficultatem inferunt.

Sunt vero particulae *restrictivae vel limitativae: quare, nus, qua, in quantum, quod attinet ad, quoad*, etc. E. gr. *homo, qua animam, est incorruptibilis*. Propositiones restrictivae distinguuntur in propositiones *specificativas et reduplicativas*. De quibus speciatim in recitationibus.

§. 206. *Propositio comparativa* est, in qua particula aliqua comparativa subiecti praedicatique relationem ad se inuicem efficit.

Particulae autem comparativae sunt *magis, minus, plus, maxime*, etc. E. gr. *Atheismus est magis perniciosus, siue, est perniciosior, quam superstitio*. In omni autem comparativa propositione tria occurrunt, 1) res, quae inter se comparantur, 2) aliquid, in quo comparantur, quod vocant *tertium comparationis*, 3) requiritur, ut tertium comparationis vni rerum comparatarum maiori gradu tribuatur, alteri in minori. Id, cui tertium comparationis in maiori gradu tribuitur, dicitur *magis comparatum*. Id vero, cui tertium comparationis minori gradu tribuitur, dicitur *minus comparatum*; e. gr. in hac propositione, *WOLFIVS accuratius demonstrat, quam LEIBNITIVS*; res comparatae sunt *WOLFIVS* et *LEIBNITIVS*, tertium comparationis est *accurata demonstratio, siue rigor demonstrandi*, comparatum maius est *WOLFIVS*, comparatum vero minus est *LEIBNITIVS*. Quomodo propositiones comparativae exponantur, itemque quid sint propositiones *proprie et improprie comparativae*, docebo vberius in praelectionibus. Ceterum ad exponibiles referuntur a nonnullis quoque propositiones *inceptivae*, e. gr. *Caius incipit esse pius*; *desitivae*, e. gr. *Caius desinit esse diligens*; *continuativae*, e. gr. *Caius continuat esse diligens*, et denique *exhibitivae*. Definiunt autem Logici *propositionem exhibitivam* per eiusmodi propositionem, in qua loco subie-

Si *pronomen* adhibetur *demonstratiuum*, ad exhibendum alicui aliquid, quod est ex duabus rebus copulatum, quarum *principalis* minusque sensui obuia in praedicato exprimitur; altera vero, quae magis pater, non expressis verbis ponitur, et *vehiculum* appellatur. Sic, ostendo marsupio, pecunia repleto, dicere possum, *hoc est pecunia*; ubi res principaliter significata, est *pecunia*, vehiculum vero *marsupium*. Talis exhibitiva propositio est illa Iesu! *Hoc est corpus meum*. Haecenus de *exponibilibus*, quas merito inter propositiones compositas retuleris, quippe quae non vnicum subiectum et praedicatum vnicum inuoluunt, sed plures omnino propositiones, si analysis instituat et expositio accedat.

§. 207. Ad qualitatem nunc propositionum accedimus, secundum quam omnis propositio vel *affirmans* est, vel *negans*.

§. 208. *Propositio affirmatiua* est, in qua praedicatum tribuitur subiecto, *negatiua* vero est, in qua praedicatum remouetur a subiecto.

Negatiuae propositionis signum est negatio NON, quae particula NON in propositionibus negatiuis semper ad copulam referri debet. Plures dantur casus, in quibus negatio ingredi potest compositionem, adeoque copulam non afficit. Deprehendimus in multis propositionibus, quod negatio terminum tantum aliquem, aut termini partem, cui NON immediate praepositur, afficiat. Quo in casu habes propositiones *infinitas*, e.gr. propositio infinita est sequens: *Adam in statu integritatis potuit non mori*. Sed propositio sequens est negatiua: *Adam in statu integritatis non potuit mori*. Haec falsa est propositio, illa vera.

§. 209. Propositio, ratione quantitatis, est vel *uniuersalis*, vel *particularis*. Illa est, si hypothesis siue conditio, sub qua praedicatum enunciat de subiecto, later in ipsa subiecti natura. WOLFIVS ita propositionem uniuersalem definit: in qua subiectum est terminus communis, species nempe vel genus; praedicatum

tum autem conuenit singulis speciei indiuiduis, vel singulis generis speciebus harumque indiuiduis.

E. gr. *Homo est rationalis*, est propositio vniuersalis; ratio enim siue hypothesis, sub qua rationalitas praedicatur de homine, latet in ipsa natura et definitione hominis. Subiectum in hac propositione est terminus vniuersalis, nempe species, et praedicatum est eiusmodi, vt ad omnia indiuidua, sub specie contenta, applicari queat.

§. 210. Signum vniuersalitat^s in propositione affirmatiua est vox *omnis*, in negatiua *nullus*.

§. 211. Cum propositio vniuersalis habet signum vniuersalitat^s sibi additum; tunc dicitur propositio *vniuersalis definita*. Cum vero propositio vniuersalis absque signo vniuersalitat^s adfuerit; tunc habes propositionem *vniuersalem indefinitam*.

E. gr. *Omnis homo est mortalis*, est propositio *vniuersalis definita*, quia hic comparat signum vniuersalitat^s. Sed si dixeris: *Homo est rationalis*, tunc haec quidem propositio est vniuersalis, sed *indefinita*.

§. 212. Perspicuum hinc est, *vniuersalitat^sem* propositionis minus recte cognosci ex signo vniuersalitat^s praeposito. *Demonstr.* Cum detur propositio vniuersalis indefinita (§. 211.); in propositione autem indefinita vniuersali nullum signum vniuersalitat^s compareat (§. cit.): manifestum est, signum vniuersalitat^s non efficere propositionem vniuersalem.

Sumas e. gr. hanc propositionem: *Omnis homo est eruditus*. Huic propositioni signum vniuersalitat^s praefixum vides, nec tamen est vniuersalis. Vt adeo minus recte a Scholasticis illa propositio dicatur vniuersalis, cuius subiecto praefigitur signum vniuersale. Aliud criterium allegetur necesse est, ex quo diiudicetur propositionis vel vniuersalitat^s, vel particularitat^s, idque ex ipsa subiecti natura desumi debet.

§. 213. Porro hinc liquet, recte affirmari a philosophis *propositiones indefinitas in communi sermone aequipollere vniuersalibus.*

Si quis e. gr. diceret indefinite: *Cantores amant humores, item Galli sunt adulteri;* neque *Cantores,* neque *Galli* has ferrent propositiones indefinitas, facile easdem admittari, si pro particularibus haberent. Hactenus de propositione vniuersali.

§. 214. Propositioni vniuersali opponitur *particularis.* Est autem propositio particularis, in qua subiectum est terminus communis, genus nempe vel species; praedicatum vero non conuenit, nisi quibusdam speciei, vel generis, indiuiduis. Nota particularitatis est vox *quidam.*

E. gr. *quidam homo est pius.* Hic, vt vides subiectum est terminus communis, nempe species, praedicatum autem est eiufinodi, vt non omnibus indiuiduis, sub hac specie contentis competat.

§. 215. Propositionis particularis subiecto nunc signum particularitatis praefigitur, nunc, omittitur. In illo casu habes *propositionem particularem,* eamque *definitam;* in hoc *propositionem particularem indefinitam.*

§. 216. Vt adeo hinc rursus intelligas, 1) signum particularitatis non pertinere ad naturam et essentiam propositionis particularis, generatim consideratae, sed tantum definitae (§ 215.); non ideo propositionem esse particularem, quamuis signum particularitatis sit praefixum.

Permagni refert, propositiones particulares in scientiis transformari in vniuersales. Id vero sequenti ratione fieri potest. Si propositionem habueris particularem; tum ad hypothesin conditionem, siue determinationem attendas, sub qua praedicatum subiecto competit, et eam determinationem addas: tum praedicatum subiectis omnibus competet, quae sunt sub iisdem
circum-

circumstantiis, iisdemque determinationibus gaudent. E. gr. Haec propositio: *quidam homo est Philosophus*, est propositio particularis. Si hanc propositionem commutare volueris in vniuersalem; rationem exquiras, cur hoc praedicatum quibusdam hominibus competat. Inuenies scilicet, quia quidam homines habitu rationes rerum perspiciendi et asserta sua demonstrandi gaudent. Hinc nunc efficietur vniuersalis propositio, si determinationem et conditionem addideris h. m. *Omnis homo, qui gaudet habitu, rationes rerum inuestigandi, et asserta sua demonstrandi, est Philosophus*. Ab hac consideratione dependet analysis propositionum, quae est resolutio in thesin et hypothesin. De qua analysi propositionum eiusque vsu plane insigni in recitationibus plura disseram.

§. 217. *Propositio singularis* est, cuius subiectum est indiuiduum, siue terminus singularis.

E. gr. *Caius est eruditus, Iosephus est castus*, sunt propositiones singulares.

§. 218. Ex his omnibus vides, omnes propositiones esse vel vniuersaliter affirmantes, vel vniuersaliter negantes; vel etiam particulariter affirmantes, vel particulariter negantes.

Differentiam hanc propositionum indicarunt scholastici per quatuor has vocales, A, E, I, O. A significat vniuersalem affirmantem, E vniuersalem negantem, I particularem affirmantem, O particularem negantem.

§. 219. Ad differentiam nunc accedimus propositionum, quoad obiectum et euidenciam earum. Quoad obiectum, siue rem illam, quae propositione continetur, omnis propositio diuiditur in propositionem *theoreticam* et *practicam*. Quoad euidenciam, siue praedicationis claritatem, propositio omnis est vel *demonstrabilis*, vel *indemonstrabilis*. De singulis sigillatim.

Hic vel maxime exponi debent propositiones, quas in Mathematicorum scriptis obuias esse nouimus, quasque ipsi peculiaribus nominibus in methodo sua a se inuicem discreuerunt.

§. 210. *Propositio theoretica* dicitur, in qua aliquid, quod subiecto inest, de eodem affirmatur, vel negatur. *Propositio practica* est propositio, in qua aliquid fieri posse affirmatur, vel fieri debere postulatur.

E. gr. *Homo est rationalis, Deus est aeternus*, sunt propositiones theoreticae. Haec autem propositio, *quicumque vult habitum sibi acquirere, debet actiones easdem crebrius repetere*, est propositio practica.

§. 221. *Propositio indemonstrabilis* dicitur, in qua nexus subiecti et praedicati intellectis terminis statim patet. In casu opposito propositio dicitur *demonstrabilis et demonstratiua*.

E. gr. Haec propositio: *fieri non potest, ut aliquid eodem tempore sit et non sit*, est propositio indemonstrabilis, quia statim per terminos patet. Sed haec propositio *anima est immortalis*, est propositio demonstrabilis, siue demonstratiua, quia haec propositio non est ex terminis manifesta, et in psychologia rationali ex multis aliis propositionibus demonstratur.

§. 222. *Propositio indemonstrabilis theoretica* vocatur *axioma*.

E. gr. Hae propositiones *totum est maius sua parte*, item, *impossibile est, idem simul esse, et non esse*, sunt axiomata. Veteres vocabant tritos Metaphysicorum canones quoque axiomata. Quia vero illi canones et dicitia philosophorum plerumque sunt propositiones sensus vagi et indeterminati, multisque adhuc exceptionibus obnoxiae; minus recte vocari posse illas axiomata riguroso sensu, in praelectionibus eomonstrabo. Axioma enim, vi vocis, indicat eiusmodi propositionem, cui auctoritas aliqua in convincendo competit, quaeque ob dignitatem suam et evidentiam internam assensum extorquet, ita, ut praesidiis alienis, quibus assensus extorqueatur, plane non indigeat. Conf. HAGEN de *Methodo mathematica*, p. 239. et BULFINGERI *dissertat. de Axiomatibus philosophicis*, Tubing. habita 1722. Ad axiomata referunt recentiores: 1) Omnem illam propositionem, quae ex unica definitione immediate deduci potest. Ita

enim

enim WOLFIVS in commentatione breui de *Methodo mathem.* §. 30. *Quidquid ex consideratione eorum, quae in vna definitione continentur, immediate deducitur, axioma vocamus, si quid rei conuenire, aut non conuenire, enunciet.* Sumas e. gr. hanc definitionem: *Spiritus est substantia, intellectu et voluntate praedita.* Si ex hac vnica definitione has positiones immediate deduxeris: *Spiritus est substantia; Spiritus est intellectu praeditus; Spiritus est voluntate praeditus. Quidquid non est intellectu et voluntate praeditum, illud non est spiritus;* tunc haec propositiones vocantur axiomata. 2) Ad axiomata referuntur *propositiones identicae*, in quibus idem, quoad vocem atque sensum de se ipso affirmatur. E. gr. tales propositiones identicae sunt sequentes: *Homo est homo.* Item: *Quidquid habet partes, illud gaudet quoque multitudine partium.* 3) Et quia omnes definitiones sunt propositiones identicae (§. 146.): patet, propositiones, in quibus definitio praedicatur de definito, aut vice versa, de definitione definitum, referri recte inter axiomata. E. gr. *Quidquid est spiritus, debet esse substantia intellectu et voluntate praedita.* Et, *quidquid est substantia intellectu et voluntate praedita, illud recte inter spiritus refertur.*

§. 223. *Postulatum* dicitur propositio practica indemonstrabilis; siue propositio aliqua practica, quae immediate ex vnica definitione concipitur et deducitur.

E. gr. *Definias felicitatem per statum durabilis gaudii.* Si ex hac vnica definitione has positiones deduxeris practicas: *Qui vult felicitate potiri, debet id agere, vt in statu gaudii durabilis versetur.* Item: *Homo redditur felix per id, quod ipsi durabile gaudium affert,* tum haec propositiones dicuntur *postulata.*

§. 224. *Theorema* vocatur propositio theoretica demonstrabilis, siue demonstratiua. Siue: *Theorema* est propositio theoretica, ex pluribus definitionibus, inter se collatis, eruta.

E. gr. Haec propositio: *Ens simplex caret omni magnitudine,* est *theorema*, quia haec propositio debet demonstrari ex definitione *entis simplicis* et definitione *magnitudinis*. In omni
theo-

theoremate attendendum est ad duo momenta, *thesin* scilicet, siue ipsam *propositionem*, quae enunciat, quid rei conveniat, vel non, et *probationem thesios*, quae nexum, vel repugnantiam, ope idearum quarundam intermediarum citare luculenterque declarat. Probatio autem plerumque his litteris concluditur: Q. E. D. i. e. *quod erat demonstrandum*.

§. 225. *Problema* dicitur propositio practica, demonstrabilis, siue, est propositio practica ex pluribus definitionibus deducta.

E. gr. *Voluntas est emendanda per praecudiciorum abolitionem*. Haec propositio est demonstranda, et regulae practicae speciem induit. Vox *problematis* alias duplici potissimum sensu sumitur, 1) pro quaestione, quo operatio aliqua continetur producenda. Si autem modus operationis producendae indicatur; tum ille modus propagationis indicatus dicitur *solutio problematis*, e. gr. *Quomodo emendatur voluntas hominis?* est hoc sensu *problema*; solutio autem problematis esset sequens: *si in intellectu viua et distincta boni malive repraesentatio excitatur, tum efficitur id, ut voluntas nil appetat, nisi verum bonum, et nil auersetur, nisi verum malum. Quo ipso emendatur*. Vox *problematis* significat quoque propositionem et quaestionem dubiam, de qua in utramque partem disputari potest, e. gr. *num anima a parentibus propagetur*.

§. 226. *Corollaria*, quae alias quoque dicuntur *confectaria*, itemque *porismata*, sunt propositiones, quae sine multa ratiociniorum ambage ex definitionibus aliis inferuntur.

Si e. gr. hoc theorema fuerit positum: *Affectus turbant attentionem*, et ex hoc theoremate hanc propositionem eliqueris; E. et *ira turbant attentionem*; tunc haec vltima propositio dicitur *corollarium*.

§. 227. Singulis his propositionum generibus addi solent *scholia*, quae illustrant ea, quae adhuc obscura videri poterant.

Ad scholia itaque omnes illae annotationes pertinent, quibus vsus, propositionis demonstratae, historia, neque minus ratio,

tio, qua auctor ad hanc illamue propositionem peruenerit, explicantur. Si e. gr. *principium indiscernibilem* explicasses et demonstrasses, et in annotatione aliqua adiecta, vel primum huius principii auctorem, vel eiusdem usum, vel obiectiones nonnullorum, contra illud formatas, vel alia, hoc principium illustrantia, adferres; tunc integra illa annotatio, qua haec adferuntur, quae ad illustrandum principium indiscernibilem pertinent, diceretur *scholion*.

§. 228. *Lemma* dicuntur propositiones, ex aliena disciplina desumptae, et in subsidium adductae, ad demonstrationem alicuius propositionis in disciplina, quam tractamus, obuiuae, absoluendam.

E. gr. si in philosophia morali theorema demonstrare velles: *omnes actiones bonae vel malae sunt intrinsece et per suam naturam bonae vel malae*, ad hoc autem demonstrandum in subsidium vocares propositionem illam metaphysicam: *essentiae rerum sunt necessariae*; tunc haec propositio dicitur *lemma*.

§. 229. Hactenus de propositionum differentia. Proximum est, vt addamus quaedam de propositionum *affectionibus*, de quibus scholastici multa operose magis, quam vtiliter praeceperunt. Ad affectiones propositionum pertinent *α) oppositio β) subalternatio, γ) conuersio, δ) aequipollentia*. De singulis ea adferemus, quae nobis in accurata ratiocinatione vsui esse possunt.

§. 230. *Oppositio* est propositionum inter se pugnantium collatio, vbi vna affirmat, quod altera negat.

E. gr. inter duas has propositiones datur oppositio: *Mundus est ens contingens; Mundus non est ens contingens*. Diuiditur autem oppositio in *contrariam, contradictoriam, et subcontrariam*.

§. 231. *Propositiones*, in quarum vna vniuersaliter negatur, quod in altera vniuersaliter affirmatur, de eodem subiecto, dicuntur *contrariae*.

E. gr.

E. gr. *Omnis sapiens eligit optimum; Nullus sapiens eligit optimum*, sunt propositiones contrariae. De propositionibus contrariis nota hanc regulam. *Contrariarum propositionum utraque falsa esse potest, at numquam utraque vera.* Si has duas habueris propositiones: *O. eruditus est pius; N. eruditus est pius*; tunc facile vides, has duas propositiones esse contrarias, et ambas falsas.

§. 232. *Contradictoria propositio* est, quae idem praedicatum de eodem subiecto affirmat et negat; siue, cum propositiones vniuersaliter affirmantes et particulariter negantes, vel vniuersaliter negantes et particulariter affirmantes, inter se comparantur; tunc hanc *oppositionem* vocamus *contradictoriam*.

E. gr. *Omnis sapiens eligit optimum; quidam sapiens non eligit optimum*. De indole et requisitis verae contradictionis plura coram adferam. Nota interim, *contradictoriarum propositionum alteram semper veram, alteram falsam esse.*

§. 233. *Subcontraria oppositio* est inter particulares propositiones.

E. gr. *Quidam homo est doctus; quidam homo non est doctus*. De propositionibus subcontrariis nota est regula: *Subcontrariae propositiones ambae verae, at non ambae falsae esse possunt*. Duae haec propositiones modo memoratae sunt verae, sed duae falsae esse non possunt. Additur his *oppositio praekontraria*, qua in altera propositione singulari affirmatur, quod idem in altera singulari negatur. Regulae de hac sunt: 1) *Si his propositionibus altera vera est, altera necessario debet esse falsa*: 2) *Harum alterutram veritate semper eminere oportet*. Vid. DAN. RICHTERI Diss. de *oppositio- ne propositionum*, Ien. 1738.

§. 234. *Subalternatio* est illa propositionum affectio, qua propositio latior, siue maioris extensionis, includit propositionem angustio-rem, siue minoris extensionis, siue *subalternatio* est relatio vniuersalis propositionis atque particularis inter se, quae idem subie-
ctum

ecum idemque praedicatum habent. *Vniuersalis* propositio, quae includit particularem, dicitur *subalternans*. *Particularis* autem propositio, quae sub vniuersali continetur, dicitur *subalternata*.

E. gr. *Omne animal viuunt et sentit; quoddam animal viuunt et sentit*. Prior propositio dicitur subalternans: posterior subalternata. Hic notes velim regulas sequentes: 1) *Si subalternans est vera, subalternata quoque est vera*, Si e. gr. verum est, *omne animal viuere*; verum quoque est, *quoddam animal viuere*. Non vero vice versa, *si subalternata est vera, subalternans quoque erit vera*. Verum est, *quemdam hominem esse doctum*; non ideo verum est, *omnem hominem esse doctum*. 2) *Si subalternans est falsa, non ideo statim falsa est subalternata*. E. gr. falsum est, *omnem hominem esse doctum*, non vero ideo falsum est, *quemdam hominem esse doctum*. Harum regularum rationes in recitationibus enumerabo.

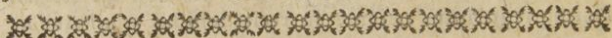
§. 235. *Conuersio* dicitur talis mutatio propositionis, vbi subiectum fit praedicatum, e. v. v. *salua* qualitate, seu veritate, propositionum.

E. gr. Hae propositiones: *Omnis spiritus est intelligens, et omne intelligens est spiritus*, dicuntur conuerti. Prior propositio, cuius subiectum et praedicatum transponitur, dici solet *conuertendas* vel *conuersa*. Posterior, quae ex hac permutatione oritur, dicitur *conuertens*. Triplex statuitur conuersio: 1) *simplex*, qua eadem quantitas et qualitas propositionum seruetur. E. gr. *Nullus virtute praeditus calumniis delectatur*, E. *Nullus, qui calumniis delectatur, est virtute praeditus*. 2) *Per accidens* conuersio fit, qua mutatur quantitas propositionum. E. gr. *Omnis doctus est homo*, E. *quidam homo est doctus*. 3) *Per contrapositionem*, cum qualitas terminorum mutatur, qualitate et quantitate manente. E. gr. *Quidam homo non est sapiens*, E. *quoddam, quod non est sapiens, est homo*. His additur conuersio *per contradistinctionem* et *contradistinctionem*, illa est, qua propositio ita conuertitur, vt subiecto infinito nuncupato, et qualitas mutatur et quantitas, v. c. *Elias viuus in coelum est relatus*, E. *quicumque non viuus in coelum est relatus, non est Elias*; haec vero, qua propositio ita conuertitur, vt subiecto per terminum infi-

infinitum exhibito, eadem et quantitas et qualitas retineatur, v. c. *quidam homines sunt docti, E quidam non docti siue indocti sunt homines.* vid. DAN. RICHTERI *diss. de Conuersione propositionum*, Hal. 1740.

§. 236. *Supereff aequipollentia propositionum.* Propositiones autem dicuntur *aequipollentes*, quae verbis quidem discrepant, sed sensum eundem habent.

E. gr. *Affectus turbant attentionem: mens nostra turbatur in attendendo ab affectibus*, sunt propositiones aequipollentes. Multa hic operosius a scholasticis sunt tradita, quae tamen recte cum Cel. SYRBJO ad lusus logicorum scholasticorum difficiles, referas. Quae hic sciri merentur, ea in ipsis scholis adducam. Quod reliquum, euoluatur Io. ALBERT. BEROKENKAMP *comment. logica de Affectionibus propositionum relatiuis*, Lemgou. 1743.

CAPAT VI.

DE

RATIOCINATIONE ET
SYLLOGISMO.

§. 237.

HACTENUS actum est de iudicio et propositione. Cum vero idearum conuenientiam vel separationem non immediate semper perspicere possimus: illud fiat, necesse est, ope alicuius ideae tertiae, cum scilicet ex comparatione duarum idearum cum tertia colligimus, coniungendaene sint, an separandae. Atque ita ex duobus iudiciis, notionem communem habentibus, tertiam elicimus, quod vocant *ratiocinari*.

E. gr. si comparas *Deum* cum ente *indestructibili et simplici*, satis intelligis, *Deum* et *ens indestructibile* posse iungi. Atque ita nunc ratiocinium ita conficies: *O. ens simplex est ens*
inde-